

סימן לא שמיטת כספים [ב]

בדין "הקפת החנות"

- ראשי פרקים
- א. באור דעת הרמב"ם בהקפת החנות.
  - ב. סתם הלואה שיום השלושים חל לאחר השביעית.
  - ג. בין סתם הלואה להקפת החנות.
  - ד. דעות הפוסקים בסתם הלואה.
  - ה. הסתירה בפסקיו של הרמב"ם.
  - ו. כשאינו דרך מלוה.
  - ז. רש"י - פסק פרעונו.
  - ח. זקפו במלוה - כיצד?
  - ט. הרמ"א בבאור דעת המרדכי.
  - י. זוקף בפנקס או בשטר.
  - יא. זוקפו במלוה מוריד את סיבת החיוב.
  - יב. סיכום השיטות.

א. באור דעת הרמב"ם בהקפת החנות

תנן במשנה ר"פ בתרא דשביעית:
"הקפת החנות אינה משמטת, ואם עשאה מלוה הרי זה משמט. ר"י
אומר הראשון הראשון משמט."
ופירש הרמב"ם שם בפירוש המשניות, וז"ל:
"והקפת החנות היא האמנה במקח וממכר שבין בני אדם ובעלי
החנויות שיוציא עליו כל מה שצריך, וכשיקבץ סך ממון עליו
יפרעהו. וזה הנקבץ לא יהיה נשמט בשנה השביעית מפני שאינו
על דרך חוב, ולא מכר לו בעל החנות על מנת שיהיה חוב, אבל
מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ לו הכל ויתן לו ממונו."
מפשטות דברי הרמב"ם עולה שהקפת החנות ע"פ דרכה ונוהגיה מורה,
שאינן כוונת המוכר שעלות המכירה תהפך לחוב שיהיה חייב לו הקונה.
עצם פעולת המכירה לא מהווה עדיין חוב והדבר תלוי בדרכי התשלום.
וא"כ במקום שנהוג להמתין עד אשר יתקבץ סכום גדול, כל זמן שלא
מכר לו בסכום המקובל, אין כאן חוב. ואינו דומה להלוהו מעט מעט
ואינו צריך לפורעו עד שיתקבץ סכום מסוים, דמיד שהלוהו, בין מעט

ובין רב, נעשה הדבר לחוב, משא"כ מכר- עצם פעולת המכירה לא הופכת את חובת התשלום לחוב, מבלי שהמוכר הופך לו את החובה לחוב, בזקיפה במלוה או כשיתקבץ סכום מסוים. ועדיין צריך ברור בדברי הרמב"ם כיצד מודדים ומגדירים את המכירה כהקפה ומתי כחוב, האם הדבר תלוי ברצונו המשתנה של המוכר, ומה הדין במכירה שאינה "מעט מעט עד שנתקבץ" כגון מכירה של חפץ יחיד. כמו כן משמע מדברי הרמב"ם דס"ל דאף חוב שאינו דרך הלואה ג"כ נשמת בשביעית, לא כתוסי' והר"ן ושאר הראשונים שיובאו להלן. לדבריו- דוקא כשמכר לו ודרכו לקבץ לא נשמט, ואילו לשיטת הראשונים שיובאו להלן, אף שאין דרכו לקבץ, כיון שאינו דרך חוב והלואה לא נשמט. ע"כ הוצרך הרמב"ם להאריך בבאורו לאפוקי מהדעה המחלקת בין דרך חוב לדרך מכר. וע"ע במה שבאר הגר"א קוטלר את דבר הרמב"ם הנ"ל (משנת רבי אהרון ח"ב ריש סי' עה), שבמקום שאין פסיקת פרעון אין בו דין של לא יגוש, דכיון שאין פסיקת פרעון אין אפשרות נגישה וממילא לא קאי בלא יגוש.

הכסף משנה בפ"ט משמיטה הי"א כתב בבאור דברי הרמב"ם הנ"ל, וז"ל:

"וני"ל שטעם הדבר, שמאחר שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שיזדמנו לו מעות ואין דרך לנוגשו, הוי כאילו הלוחו עד אחר השביעית שאין שביעית משמטתו. הרי שסובר הכס"מ בבאור דברי הרמב"ם שלא כמש"כ שאין כאן חוב. חוב יש כאן, אולם אין לו חובה לפורעו קודם שהתמלאה הסאה. ומש"כ הרמב"ם "ולא מכר לו בעל החנות ע"מ שיהיה חוב", אליבא דכס"מ פירושו- שלא מכר לו על מנת שיהיה חייב לשלם מיד, וע"כ הוי כחוב שמועד פרעונו לאחר השביעית שאין שביעית משמטתו. ולפי הסברו נראה, שהמכירה מעצם מהותה מחייבת את הקונה בתשלום, אולם זמן הפרעון נקבע ע"י המוכר. קביעת הזמן נחשבת ל"עשאה מלוה", וכפירוש הרא"ש במשנה "שזקפה עליו במלוה לפורעו בזמן פלוני". דעצם המכירה, אף שהיא יוצרת חוב, אין דרך לנוגשו כל זמן שלא קבע לו זמן לפרעון.

אלא שמדבריו בבית יוסף מבואר, שכל דין זה הוא דוקא בחנות שדרך להקיף לזמן מרובה, ובנידון המשנה זמן ההקפה הוא עד לאחר השמטת השביעית. ברם, מי שמוכר חפץ לחבירו אין דרכו להקיף ומיד שמכר לו נתחייב לפורעו, ושביעית משמטתו. [ובזה תירץ הב"י מה שהקשה הראב"ד על הרמב"ם בפ"ט משמיטה הי"ה שפסק כמשנה דידן בפ"י משביעית מ"ב, ויבואר להלן]. ומ"מ יוצא מדעת הב"י שדוקא בהקפת החנות שדרך לא לנוגשו, יחשב החוב כהלואה שמועד פרעונה לאחר השמיטה, משא"כ במקום שהדרך לנוגשו מיד, וכדוגמת דהשוחט את הפרה או מוכר חפץ לחבירו או שקבע לו זמן לפרעון, והוא קודם השביעית, אין זה כהקפת החנות הנזכרת במשנה. וכיוצב"ז חילק הרדב"ז בבאורו על הרמב"ם (פ"ט משמיטה הי"ה), וז"ל:

"וצ"ל דהשוחט את הפרה לאו הקפת החנות היא, דחוננו דרכו

להקיף, אבל זה ששחט את הפרה כדי לחלקה לא היה דרכו להקיף, והוי כעין מלוה ולפיכך משמט." וא"כ הכל תלוי בדרך המכירה, יש מכירה שדרכה להמתין ויש שדרכה להפרע מיד. דרכה להמתין נחשבת כלא הגיע זמנה, אין דרכה להמתין נחשבת מיד כחוב.

ב. סתם הלואה שיום השלושים חל לאחר השביעית

לכאורה לפי דעת הב"י, הוא הדין מי שהלוה לחבירו תוך ל יום מסוף השנה השביעית ללא קביעת מועד לפרעון, דקיי"ל בחו"מ עג,א שמועד פרעונו לאחר ל יום מזמן ההלואה, וא"כ נקבע זמן הפרעון לשנה השמינית, והרי זה כהלוחו ל"י שנים שאין שביעית משמטתו. בחו"מ עג,א כתב המחבר, וז"ל:

"המלוה את חבירו סתם ולא קבע לו זמן, במקום שאין להם מנהג יש לו זמן שלושים יום, שאינו יכול לתובעו קודם ..."

ופירשו שם הסמ"ע והש"ך בדעת המחבר, שבמקום שיש מנהג שונה הולכים אחריו. הרי דכל מה שממתין לו המלוה ל יום הוא מפני שכך דרכה של הלואה, וכמש"כ בדרך החנות, וכל חוב שזמן פרעונו, מחמת הנוהג, הוא לאחר השביעית, אף שלא היה זה מחמת קביעת זמן מפורשת, אין שביעית משמטתו.

הב"ח בחו"מ (סז, יג) [הובאו דבריו גם בקצוה"ח סז ס"ק ד] הקשה על דברי הרמב"ם בפ"ט משמיטה ה"ה, בדין שוחט את הפרה ונתעברה השנה, דשביעית משמטת את חוב המכר, דהא חוב זה כסתם הלואה שזמן פרעונה ליום השלושים, וא"כ זמן פרעונה לאחר השביעית, ומדוע שביעית משמטתה. וע"כ הוכיח הב"ח דיש לחלק בין מלוה סתם, שיום ה' לאחר שביעית, למלוה שקבע זמן פרעונה לאחר השביעית.

[וע"ע בחושן אהרון (לגר"א וולקין) ריש סי' עג שבאר בדברי שער המשפט (עג,ב), במי שהפקיד מעות אצל חבירו ונתן לו רשות להשתמש בהן דאין לו זמן ל יום, וז"ל:

"דוקא כשהלוהו או נתן סחורה בהקפה, דודאי הלוה נצרך שיהוי לאיזה זמן, ואי יכול לסלקו ברגע שמבקש מה תועלת בהלואה, ובזה תיקנו חז"ל דשלושים יום אינו יכול לתובעו, משא"כ בנותן לו רשות להשתמש במעותיו לא סילק בזה את זכותו שלו, דגם הוא ודאי יכול להשתמש מתי שירצה, והוי כהתנה עמו בשעת הלואה שיוכל לתובעו בכל עת שירצה."

העולה מדבריו דהיכא דזמן ההלואה ניתן לטובת הלוה, המלוה רוקן את זכותו להשתמש במעות ההלואה תוך הזמן הנהוג, ובנידון ההלואה והקפת החנות- ל יום, אבל כאשר ניתן לו רשות להשתמש במעות מופקדות, לא סילק את זכותו מהשימוש במעות, וע"כ יכול לתובעו מיד. וחזינן מדבריו דדין אחד יש להלואה סתם ולהקפת החנות.]

ג. בין סתם הלואה להקפת החנות

והסבר החילוק בין סתם הלואה להקפת החנות, דסתם הלואה ל יום אינה קביעות זמן ויש חיוב על הלואה לשלם גם תוך ל יום, אלא דבית דין לא נזקקין לגבות תוך ל יום. אין זה זמן ההלואה אלא דין שאינו יכול לכפות על הלואה שיפרע לו חובו, אולם על הלואה מוטלת החובה לשלם אם יש לו. וכך גם נראה מדברי התומים (עח ס"ק יב) ע"פ מש"כ בסי' סז (תומים ס"ק טז) דבסתם הלואה ל יום, אם תפס המלוה משל הלואה בתוך הזמן לא מפקינן מיניה, וז"ל:

"דאין הזמן, רק דאין ב"ד נזקקין לו עד זמן ההוא, דאולי לית זוזי, דמאן דיזיף לאו לאטמוני גו ביתיה יזיף, אבל יש לו חיוב גברא עליו לפרוע, ולכך אי תפס לא מפקינן מיניה, ולכך שביעית משמטתו."

מדבריו עולה שסתם הלואה יש חיוב תשלומין על הלואה, ויכול המלוה לתפוס ממנו בעבור חובו, רק שיש דין שהב"ד אינם נזקקין לכפות את הלואה לפרוע חובו תוך ל יום, וכיון שיש חיוב גברא, אינו כהלואה עד לאחר השביעית, ושביעית משמטתו. א"כ יש מקום לחלק בין הקפת החנות לסתם מלוה. בהקפת החנות ע"פ הדרך שממתין לו במעות, אין חיוב כלל קודם שזוקף עליו במלוה לפרועו לזמן פלוני, וממילא גם אם יתפוס יוציאו ב"ד מידו. ע"פ הדרך וע"פ הרגילות שיש בהקפת החנות, אין כלל חיוב על הקונה לשלם קודם שיקבע לו זמן, וקביעות הזמן תלויה במוכר בלבד, אך בסתם הלואה חיובו מתחיל מרגע ההלואה, רק שאין ב"ד נזקקין לתביעה זו.

כחילוקו של התומים נמצא בחידושי הרי"מ בחידושו לחו"מ (עג,ב), דכשלוה סתם אף שזמנו ל יום הוא דין רק על המלוה שאינו יכול לנוגשו ולתובעו, אבל הלואה אם יש לו, צריך לשלם, וע"כ שביעית משמטתו, עיי"ש.

והנה בגמ' מכות ג,ב בההיא דהמלוה את חברו סתם אינו רשאי לתובעו בפחות מל' יום, סבר רבה בר בר חנה קמיה דרב למימר, הני מילי במלוה בשטר דלא עבד איניש דטרח דכתב שטר בציר מתלתין יומין, אבל מלוה ע"פ לא. א"ל רב, הכי אמר חביבי, אחד המלוה בשטר ואחד המלוה בע"פ. ולמסקנת הגמ' ילפינן דינא דמלוה לחבירו סתם שאינו יכול לתובעו פחות מל' יום, מדכתיב קרבה שנת השבע שנת השמיטה, דלכאורה הוא כפילות דהא שנת השבע היא שנת השמיטה, אלא מה תלמוד לומר שנת השמיטה, לומר לך יש שמיטה אחרת שהיא כזו, והיא המלוה את חבירו סתם שאינו רשאי לתובעו בפחות מל' יום. וא"כ הא דמלוה סתם זמנה ל יום הוא גזירת הכתוב ולא משום קביעות זמן או מנהג. והסביר עפ"ז הדבר אברהם (ח"א סי' לב) את דברי הב"ח, דכיון דהוא גזרת הכתוב ודררא דאיסורא והוי כשמיטה קטנה, אינה כקביעות זמן, וע"כ שמיטה גדולה משמטת חוב זה, דאין סברא ששמיטה קטנה תפריע לשמיטה גדולה מלחול, משא"כ בקובע זמן שאין חיוב תשלומין כלל קודם זמנו אין השביעית משמטתו, עיי"ש.

לפ"ז יש מקום לחלק בין סתם מלוה להקפת החנות. סתם מלוה זמנה
אף קודם השביעית אלא שגזרת הכתוב מונעת מהמלוה לגבות חובו וע"כ
שמיטה גדולה משמטת חובו, משא"כ הקפת החנות כיון שאין דרכו
לגבות אלא לכשיזקוף לו במלוה ויתבע לפורעו לזמן פלוני, כל זמן
שלא קבע לו זמן לפרעון הרי זה כלא מטא זימניה ואין שביעית
משמטתו. וע"ע בפאת השולחן סי' כט ס"ק מו מש"כ בזה.
אלא שדברי המחבר בריש סי' עג שכתב דדין זה של ל יום תלוי
במנהג, ובמקום שלא נהגו להמתין ל יום יכול לתובעו תוך הזמן
[וכן אם דרך להמתין זמן רב יותר צריך להמתין], מוקשים ממסקנת
הגמ' הנז', דאי נימא דהוא גזרת הכתוב דסתם הלואה זמנה ל יום לא
צריך להיות הבדל בין מקום שנהגו למקום שלא נהגו כן. וע"כ צ"ל
דס"ל לבי"ד אין זה גזרת הכתוב אלא אסמכתא בעלמא, ועיקר הטעם-
שאינן אדם לווה בין בשטר ובין בע"פ לפחות מלי יום, דאין רגילות
ללוות לזמן קצר מזה. וכן משמע מהראשונים דטעמא איתא במילתא
ולאו גזרת הכתוב היא. וע"ע ברא"ש (פ"ק דמכות ה"ד) שהביא את ר"ת
הסובר דגם סתם שאלה זמנה לי יום, ואי נימא דהוא גזרת הכתוב,
בהלואה איתמר ולא בשאלה. גם ממה שדחהו הרא"ש שם נראה דס"ל דלאו
גזרת הכתוב בלחוד היא, דהא הביא ראיה מדברי רש"י בשבת (קמח, א)
דדוקא סתם הלואה ל יום ולא סתם שאלה, וכן הביא הנימוק"י שם
(א, ב- בעמודי הרי"ף), והו"ל למידחי בפשיטות דדוקא בסתם הלואה
דאיכא גזרת הכתוב דשמיטה קטנה ובשאלה ליכא גזרת הכתוב, דהא
בשאלה אין שייך כלל שמיטה דומיא דפקדון. ומדלא דחו כן, נראה
דסבירא להו דטעמא איכא במילתא וכמש"כ, וע"כ כתב הבי"ד שהדין
תלוי במנהג, ודוקא במקום שנהגו להלוות וללוות לזמן זה אינו
יכול לתובעו, אבל במקום שנהגו בפחות מזמן זה, עביד איניש דיזיף
לזמן הנהוג.

[ועיין במה שכתב הגר"מ פיינשטיין באגרות משה (חו"מ ח"ב סי'
יד בד"ה והנה), בין סתם הלואה שזמנה ל יום שהיא לטובת הלוה,
להקפת החנות שהזמן משרת את טובת המוכר, דמה שאינו תובעו עד
לזמן הנהוג הוא מפני שרוצה המוכר שיקנה ממנו הרבה סחורה, וע"כ
המוכר מקיף ואינו תובעו תוך הזמן הנהוג והמקובל, עיי"ש מש"כ
בהסבר הדברים, דזה שהקפידה התורה לשמט חובו דוקא כשאינו נוגשו
בהכרח, אבל כשאינו נוגשו מרצונו הטוב לא הקפידה התורה שישמט.
וע"ע שם שדחה את הרוצה לחלק ולומר שבהקפת החנות ליכא כעת כל
חוב והחוב מתחדש בהגעת הזמן, וה"ה המלוה לי' שנים.]

ד. דעות הפוסקים בסתם הלואה

כבר כת' לעיל שקצוה"ח בס"ק ד הביא את דברי הבי"ח בסתם ללא
חולק וללא השגה, ונראה שמסכים עמו לדינא. גם התומים (סז, טז-
הנ"ל) הסכים עם הבי"ח לדינא. גם מדברי החידושי הרי"מ בחידושי
לחוי"מ (סי' עג ס"ק ב) נראה שמסכים לחילוקו של הבי"ח. אך עיין

בשער המשפט (עג,ב) שכתב לדחות את דברי הב"ח, ותורף דבריו להוכיח שיש לדון בכל סוג של הלואה לגופא, ודוקא הלואת מעות זמנה ל יום, אולם מעות שקבל בפקדון ונתן לו המפקיד רשות להשתמש בהם מבלי שיבקש זאת ממנו הנפקד, אומדים אנו את דעת המפקיד שאין כוונתו בהפקדה ללי יום אלא מיד שיבקש ממנו, עליו להחזיר לו מעותיו. ודוקא בהלואה שבאה ע"פ בקשת ויוזמת הלוה, אומדים אנו שמן הסתם אינו לווה לפחות מלי יום, אבל הלואה שבאה ביוזמת המלוה, וכגון שנותן לו מעותיו בפקדון ונותן לו רשות להשתמש בהן כל זמן שלא יבקש ממנו, מקבל הנפקד גם לפחות מלי יום. ועפ"ז כתב, דבהוא עובדא דהשוחט את הפרה [משנה פ"י משביעית מ"ב, וברמב"ם פ"ט משמיטה ה"ה הנ"ל] שמינה הכריח הב"ח את חילוקו בין מלוה סתם שיום השלושים שלה לאחר השביעית לבין מלוה שזמן פרעונה נקבע לאחר השביעית, ששחיטת הפרה וחלוקתה ביו"ט ראשון של ראש השנה הוא על דעת לשלם מיד, ואי התשלום המידי נבע מאי היכולת לשלם בספיקא דיומא של ראש השנה, וע"כ אין דינה כסתם הלואה שזמנה ללי יום, שהרי חיובו היה לשלם לאלתר, ואך האיסור מנע פריעה לאלתר, לכן מיד בצאת החג חייב לפרוע למוכר. ולפי דברי שער המשפט אף סתם הלואה אין שביעית משמטתה, ופשוט שלא יגרע חלקה של הקפת החנות מסתם הלואה לענין זה. ועיין בחושן אהרון (עג,א) שהסכים לחילוקו של שעהמ"ש, אך לא ברור אם ס"ל כוותיה גם במה שחלק על הב"ח, עיי"ש.

לדעת הב"ח ניתן לצרף את מש"כ המגן אברהם בהלי שבת (סי' שז ס"ק יד) עמש"כ המחבר שם בסעי' יא שלשון הלווי משמעותו לזמן מרובה;

"דבמקום שנוהגים שסתם הלואה רשאי לתובעו לאלתר כמו שנוהגין במדינתנו, רשאי לומר הלוויני. "
הביאו המ"ב בס"ק מב, ובבאור הלכה חלק עליו דאף במקום שזמנה לאלתר אין רשאי לומר בשבת לשון הלוויני, אך לא סתם מש"כ המג"א דמנהגינו לגבות סתם הלואה לאלתר. וע"ע ברע"א בהגהותיו על שו"ע חו"מ ר"ס עג שהביא דבריו, וצ"ע מנהגינו היום.

ה. הסתירה בפסקיו של הרמב"ם

כבר נרמזה לעיל קושיית הראשונים והאחרונים בסתירת פסקיו של הרמב"ם, שבפ"ט משמיטה הי"א פסק כת"ק (שביעית פ"י מ"א) שהקפת החנות אינה משמטת, דלא כר"י הסובר שראשון ראשון משמט, ואילו שם בהלי ה' פסק כמשנה השניה שבפ"י, במי ששחט את הפרה וחלקה בראש השנה, שאם היה החודש מעובר והתברר שהמכירה היתה שייכת לשנה הקודמת, הושמט חוב המכירה בשעת ההשמטה. מה נגרע כוחה של מכירה זו מהקפת החנות שאינה משמטת. ואכן בירושלמי (ריש פ"י משביעית) מבואר דמשנה זו (מ"ב) רבי יהודה היא הסובר ראשון ראשון משמט, אך על הרמב"ם קשה, שבה"א פסק כת"ק ובה"ה פסק כמשנה השניה.

וקושיא זו הקשה הראב"ד בהגהותיו (ה"ה), הריטב"א (שבת קמח, ב ד"ה אם היה), הר"ן בכתובות ריש פ"ה (כב, א- בעמודי הרי"ף, סד"ה ולשביעית), שכתב ג"כ כדברי הירושלמי דמשנה זו ר"י היא, ולא קיי"ל כוותה.

מספר תרוצים נאמרו ונשנו בישוב הקושיא על הרמב"ם. המגדל עוז [מובא בכסף משנה בה"ה] כתב לישב ע"פ הגמ' בשבת (קמח, ב) שהקשתי ממשנה זו של השוחט את הפרה על רב יוסף, ונדחקה הגמ' בישובה ולא תירצה דהא מני ר"י היא, ומדלא תירצה כן משמע דלא ס"ל כירושלמי אלא מתניתין אתיא גם כתי"ק. וכ"כ במהר"י קורקוס שם. [ועיין בגידולי תרומה שער מה אות יג מה שהקשה על תרוצם]. ולדבריהם תעלה ארוכה לקושיית הראב"ד מהירושלמי, אולם סתירת הדינים ברמב"ם, בין הקפת החנות למתני' דהשוחט פרה, בעינה עומדת. הכסף משנה שם כתב לחלק דדוקא כשלקח ממנו כמה פעמים, אינו חוב עד שיזקפם עליו במלוה, והיא הקפת החנות דמתניתין, אך כאשר לקח בהקפה רק פעם אחת, וכנידון השוחט פרה וחילקה ביו"ט, הרי הוא ככל חוב שנשטם בשביעית. ע"כ ניתן להעמיד את מתני' השוחט את הפרה אף לרבנן, אולם מכיון שבמשנה לא מבואר שדוקא לקח ממנו פעם אחת וניתן להסבירה אף בהקיף מספר פעמים, העמידה הירושלמי כר"י. ודרך בדרכו בספרו ב"י (סז, יט).

לדברי הכס"מ - בשיטת הרמב"ם - הא דהקפת החנות לא משמטת הוא דוקא כשהקיף מספר פעמים - לפחות פעמיים - , אך כשקונה חפץ מחבירו בהקפה, הדבר כחוב שנשטם בשביעית. ונראה שהכל תלוי במספר ההקפות ולא במספר החפצים שבכל הקפה, שאם יקיף חפצים רבים פ"א הכל יחשב כחוב, ואילו יקיף ב חפצים בודדים בב' הקפות, יחשב כהקפת החנות ולא תשטמו בשביעית.

תרוץ נוסף כתב בכס"מ, לחלק בין מוכר ביו"ט שאין הלוקח יכול לפרוע בשעת המכר מחמת איסור מסחר ביו"ט, והרי דינו כמי שלא מכר לו בהקפה, שאילולי יו"ט היה פורעו מיד, וע"כ חשיב כזוקפו עליו מיד במלוה, לבין מקיף ביום חול, דמדלא פרע לו מיד הוי ראה שמכירה זו בהקפה. וכיוצא"ז תירץ המהר"י קורקוס שם. לסברתם הקפת החנות היא דוקא במצב שהמוכר ממתין למעות הלוקח מכח בחירה, דבכגון זה אין דרך לנוגשו והרי הוא ממתין לפרעון. לפ"ז כל הקפת חנות אינה משמטת אא"כ ההקפה מאולצת, וכגון מוכר ביו"ט, שאילולי יו"ט היה פורע מיד אלא מחמת האיסור לא נפרע המכר, ובכה"ג לא חשיב הקפה.

והנה המהר"ח אור-זרוע (אמצע תשי"ט), כתב וז"ל :
"ולפי דעתי הענין יש לישב, דכל היכי שהמלוה גורמת שלא ניתנה ליתבע כגון ל"י שנים, או הלואת יו"ט אם לא ניתנה ליתבע אחר יו"ט, לא קרינן ביה לא יגוש ואינו משמט. אבל מה שאיסור יו"ט גורם, שביעית משמטת וקרינן ביה שפיר לא יגוש. וכי אם יום אחרון של שביעית חל בשבת, לא תשמט אותו שביעית, או אם רחוק הוא מבעל חובו שלא יוכל לתובעו לא

תשמיטנו שביעית. אכן הירושלמי צריך לישב, מאי שנא על מנת שלא לתובעו מלעשר שנים. אכן זה עצמו צריך לדעת, וכי עבור שאמר לו לא אתבעך קאי בלא יחל דברו אם יתבענו. אלא מיירי כגון שנדר או נתן תקיעת כף שלא לתובעו, ומעתה איסור שבועה ונדר גורמים שלא יוכל לתובעו, ודמי לאיסור שבת ויו"ט."

מדברי המהר"ח או"ז נמצאנו למדים לחלק בין מכירה ביו"ט למכירה שאינה ביו"ט. אלא שהמהר"ח או"ז, בניגוד לכס"מ, מחלק בין אם המניעה לגבייה נובעת ממניע חיצוני לחוב, כגון איסור שבת ויו"ט או איסורי נדר, לבין היכא שהמניעה נובעת מעצם החוב, שאין המוכר יכול לגבות מפני שהחוב עדיין לא הגיע זמנו.

הרדב"ז (שם על הרמב"ם בפ"ט משמיטה) כתב לחלק בין חנוני שדרכו להקיף לשוחט את הפרה כדי לחלקה שאין דרכו להקיף והוי כמלוה. לפ"ז הכל לפי האדם המוכר, אם דרכו להקיף, דינו כהקפת החנות, ואם אין דרכו של המוכר להקיף, דינו כמלוה. אמנם יש להבהיר בדבריו, דאפי' חנוני שאין דרכו להקיף כלל ובמכירה מסוימת הקיף לקונה, דינה של ההקפה כהקפת החנות שאינה משמטת, דהא סו"ס הקיף לקונה, ומה שמודדים אם דרכו בכך או לא, היינו דוקא במכירה ביו"ט וכד' שאין לנו ראייה ברורה לגבי המכירה המסוימת אם רצונו להקיף אם לאו, בכגון זה בודקין את הליכותיו בקודש אם דרכו להקיף. ברם, היכא שגילה מוכר דעתו במכירה מסוימת שרצונו להקיף או שדעתו לתשלום מייד, אין צורך לבדוק את רגילותו, כנלע"ד.

ונראה שהדברים נוטים למשי"כ הכס"מ בתרוץ השני והמהר"י קורקוס, אלא שלדבריהם כל מכירה ביו"ט תחשב כמלוה, ואילו לרדב"ז דוקא אם אין דרכו בהקפה.

לאמור לעיל יש נפק"מ לדינא בין שלושת התירוצים, לתרוץ בתרא של הכס"מ כל הקפת חנות אין השביעית משמטת אא"כ נעשתה במקום שאסור לגבות את מחיר המכירה. וכן לרדב"ז כל הקפה בפועל דינה כהקפת החנות, אא"כ ההקפה מאולצת ואין דרך המוכר בהקפה. ואילו לתרוץ קמא של הכס"מ הקפת החנות שאינה משמטת הינה דוקא כשהקיף פעמיים לפחות, משא"כ בהקפה חד פעמית.

ו. כשאינו דרך מלוה

מדברי ראשונים אחרים מבואר דהא דהקפת החנות אינה נשמטת הוא מפני שאינה דרך חוב אלא מכר. התוס' בגיטין יח, א (בד"ה מאימתי) כתבו וז"ל:

"... תיפוק ליה דלא משמט כתובה ותוספת, מידי דהוי אשכר שכיר והקפת החנות, דאיכא מ"ד דלא משמט אלא מלוה..."

הרי דס"ל לתוס' דהא דלא נשמטת הקפת החנות הוא מפני שאינה על דרך מלוה. וכ"כ התוס' בכתובות נה, א (בד"ה ולשביעית) שהקשו דאפי' אין תוספת כתובה ככתובה לא תשמטנה השביעית כיון "דלאו

הלואה היא". וכ"כ הר"ן שם בכתובות (כב,א בעמודי הרי"ף- בד"ה לשביעית), וז"ל:

"... הרי כל חיוב שאדם מתחייב לחבירו שלא על דרך מלוה הכי דינה שאין שביעית משמטתו, דתנן התם בשביעית דהקפת החנות אינה משמטת לרבנן, וקיי"ל כוותיהו."

וכ"כ הרמב"ן והרא"ה והריטב"א שם בכתובות, הביאם להלכה בשער המשפט (סי' סז ס"ק ו). וכ"נ דעת הרשב"א בתשי"א ח"א סי' תשסט. וכן הוא דעת תרומת הדשן בתשי' (סו"ס שכא), וז"ל:

"... דיש לחלק שפיר, דשאני התם דטעמא דהשמטת כספים בהא תליא דוקא אי חיוב הממון מכח הלואה קאתי, כדתנן במסכת שביעית ובתוס' פ"ב דגיטין, וכן ברא"ש פרק השולח מייתי לה דהקפת החנות ושכר שכיר אינו משמט..."

וכן נמצא למהר"מ מרוטנבורג בתשי' (דפוס פראג סי' תתקעב ובדפוס ברלין סי' דש), וז"ל:

"ולא דמי להקפת החנות דאינו משמט, דהתם לאו הלואה היא אלא מכר שמכר לו סחורתו בכך."

וכן הביא בכנסת הגדולה (סי' סז הגה' ב"י ס"ק לד) "דבדמי דבר שמכר לו אינו משמט". וכ"כ במנחת חנוך מצוה תעז. וכיוצ"ב נמצא בפירוש הרידב"ז על הירושלמי (שביעית פ"י סוף ה"א) במש"כ שם בירושלמי באונס ומפתה ומוציא שם רע דרב יהודה אמר רב, דברי ר"מ היא, דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי, עיי"ש ברידב"ז.

לדברי הראשונים הנ"ל בכל מציאות של חוב שאינה בדרך הלואה לא תשמטנו השביעית, ואין צריך לחילוקים שנאמרו לעיל בדעת הרמב"ם ולחילוקים שאכתוב להלן, דבכל ענין אין השביעית משמטת חוב שהינו על דרך מכר.

בקהילות יעקב (מכות סי' ד) כתב להשוות דעת הרמב"ם לדעת הראשונים הנז' המחלקים בין דרך הלואה ללא דרך הלואה. והוכיח כן ממש"כ הרמב"ם בפ"ט משמיטה ה"י, שאם "התנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה ואפי' בשביעית, תנאו קיים, שכל תנאי שבממון תנאו קיים ונמצא חייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה, שהוא חייב". הרי דס"ל לרמב"ם דעל מנת שלא ישמיט הוא חובו הרי זו כהתחייבות חדשה. והקשה הקה"י, דהרי גם אותו חיוב חדש שחייב את עצמו תשמטנו השביעית, אלא בהכרח דס"ל לרמב"ם שלא משמטת שביעית אלא חוב שהוא בהלואה ולא חוב שאינו בא בדרך הלואה.

[העירני הרי"א ורהפטיג דלכאורה יש להקשות, דהרי הרמב"ם הסביר הקפת החנות באופן אחר, וא"כ לא רק מלוה משמט. וכן נראה בדעת הרי"י מיגאש שהתחייבות משמטת כהלואה. ועוד, דאין טעם להפיכת מלוה להתחייבות. ובמיוחד כשזה נעשה מתחילה בשעת ההלואה, ה"ז כאילו המלוה אומר אינני מלוה לך אלא נותן לך במתנה ואתה מתחייב לי. אם ניתן לעשות כן, מדוע לא נתיר ריבית בדרך זו, כאשר נפצל בין מתנת הנותן והתחייבות המקבל.

ברם, לעני"ד נראה, דביד החזקה (שמיטה ט, יא) לא נתן הרמב"ם כל

טעם לדין הקפת החנות, אלא נקט סתם שאינה משמטת. ואת דבריו בפירוש המשניות ניתן לפרש כמש"כ בקה"י, ואדרבא הדברים נוטים לכך, שכתב "שאינו על דרך חוב". ולענין ריבית, עיין בתשובות המובאות בפתחי תשובה יור"ד קס"ה, שדנו בשאלה דומה, ומסקנתם דהוי ריבית קצוצה. אמנם בברית יהודה (פ"ב סוף הערה כו) מבואר דאכן היכא שלחלוטין לא התנה את ההתחייבות כתנאי למתנה, אין זו ריבית קצוצה.]

הסבר דומה, דגם הרמב"ם ס"ל לחלק בין חוב על דרך מלוה לחוב שאינו ע"ד מלוה, נמצא בדברי הגאון ר"י מקוטנא בספרו ישועות ישראל. לאחר שהאריך להקשות עמש"כ הסמ"ע בהסבר דברי הרמב"ם, דדוקא כשהדרך לא לשלם במשך שנה ושנתיים, וכן בשכר שכיר דרך להניח שכרו שנה או שנתיים והו"ל כמלוה ל"י שנים, כתב הישוע"י וז"ל:

"אבל לפענ"ד דודאי המוכר דבר מסוים כגון קרקע או פרה לחבירו בהקפה ולא זקפן עליו במלוה ועבר שביעית, אין שביעית משמטת. ולפמש"כ השטמ"ק בב"מ בפרק האומנים (עז ב) דבלא עאיל ונפיק אזוזי דהמקח קיים, היינו כשמשלם לו אח"כ, אבל כשלא שילם לו כלל המקח בטל, דעד שישלם לו מעותיו מכר לו, וכשלא שילם לו בטל. רק כשזקפן עליו במלוה המקח קיים, דהו"ל כהלואה דלהוצאה ניתנה. אי"כ נראה ברור כשמוכר קרקע או חפץ מסוים בהקפה, ודאי דאינו משמט, דכשאינו משלם לו מעותיו, המקח בטל למפרע. ונראה עוד, דכשמכר לו חפץ, אפי" אינו מסוים, על דעת שישלם לו מיד, כהאי דהלויני עד שיבוא בני, דג"כ אינו משמט, כיון דתחילת ההקפה היתה על דעת שישלם לו מיד שיתבענו, ואם לא ירצה, יקח הלה סחורתו. לכן אפי" נתעכב הדבר אינו משמט ... אבל שוחט את הפרה בראש השנה וחילקה בראש השנה, כיון שנתן לו על דעת שיאכל היום ביו"ט ולמחר ישלמנו, מה לי הלואה מעות ומ"ל הלואה פירות. דודאי כשמלוה סאה חטים בחיטים באופן שאין בו איסור ריבית, שביעית משמטתו כיון שלהוצאה ניתנה, והכי נמי עיקר ההקפה היה שיאכל היום ולמחרת יו"ט ישלם לו ... אלא דכאן הכל מודים כיון שאינו ראוי לתבוע בראש השנה ... ולפי"ז גם הרמב"ם מודה דהקפת חנות וכן כל חוב שאינו דרך הלואה אינו משמט."

מדבריו מבואר לחלק בין הלואה לחוב שאינו דרך הלואה, גם לשיטת הרמב"ם, דכל היכא שהקיף לו סחורה, אינו חוב אלא מכר, ואין שביעית משמטת מכר. אלא שגם בסחורה הנמכרת שייך שימכרנה בדרך חוב, ותשמטנו השביעית. והמודד להבחנה בין מכירת סחורה בגדר "מכר" למכירתה בדרך "הלואה" היא בהתנאת התשלום במכר. אם אי תשלום עבור מכירת הסחורה מבטל את המכר למפרע, שהרי מכר לו על עת שישלם, וכשלא שילם התבטל המכר, ה"ז מכר. וכשמכירת הסחורה אינה מותנת בתשלום, וגם אי תשלום לא יבטל את המכירה, וכגון

המוכר לחבירו ביו"ט על דעת שיאכל ביו"ט ויפרענו לאחר יו"ט, אנו מגדירים את המכירה כהלואה, שהרי אין אי הפרעון מבטל את המכר, כיון שמכר לו ע"ד שיאכל ביו"ט עצמו, קודם זמן התשלום האפשרי, ובכה"ג הוי כהלואה הנשמטת בשביעית. ובזה אתי שפיר הסתירה בדברי הרמב"ם, וגם הוא סובר כשיטת הראשונים המחלקים בין חוב "הלואה" לחוב שאינו הלואה.

ברם, מדברי האחרונים הנ"ל [המהר"י קורקוס הכס"מ והרדב"ז] מוכח דס"ל לחלק בדעת הרמב"ם באופן שונה בדין הקפת החנות. ולשיטתם, שאף חוב שאינו על דרך הלואה נשמט בשביעית, קשה מה שהקשה בקה"י אמאי לא תשמט השביעית את ההתחייבות החדשה. וצ"ל דס"ל דהוי התחייבות שזמן פרעונה לאחר השביעית, ופירוש דעת הרמב"ם שהוא מתחייב כבר כעת במה שפטרנו התורה, אך כיון שכל מציאות תשלום ההתחייבות קיימת רק לאחר השביעית הרי זה כחוב שזמן פרעונו לאחר השביעית. וס"ל לרמב"ם דאף דעיקר ההלואה זמן פרעונה תוך השביעית, ואם היינו אומרים שהתנאי מתייחס להלואה הישנה הרי שמועד פרעונה תוך השביעית, וע"כ בא הרמב"ם לחדש שיש כאן התחייבות חדשה שמועד פרעונה רק לאחר השביעית, כנ"ל בדעת הרמב"ם למחלקים בדרך השונה ממש"כ הישוע"י והקה"י. [בענין התחייבות, אם דינה כהלואה או כהקפת החנות, עיין בקונטרס שיעורים לר"א וסרמן כתובות אות קס ז].

ז. רש"י - פסק פרעונו

בגיטין יח, א, בהא דאיתמר מאימתי כתובה משמטת, רב אמר משתפגום ותזקוף ושמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה, זקפה אע"פ שלא פגמה. ופרש"י שם (בד"ה משתפגום), וז"ל: "שתפרע קצת, דגלי דעתה דעומדת ליגוש וליפרע." וכן בד"ה פגמה;

"כיון דגלי דעתיה בפרעון, קרינא ביה לא יגוש." הרי דלרש"י כתובה, ואפשר דה"ה כל חוב שאינו דרך הלואה, כדי שתשמטנו שביעית לא מספיק שיש את החיוב מחמת הנישואין או המכר, אלא צריך גילוי דעת שרצונו בפרעון החוב. ומשמע גם שאין צריך קביעות זמן לפרעון וכדעת הרא"ש שיובא להלן, אלא כל גילוי דעת שרצונו בפרעון החוב, עומד לפרעון קרינן ביה ושביעית משמטתו. וכ"כ הגאון ר"א קוטלר (משנת רבי אהרון סי' עה) בדעת רש"י. אך נראה דכ"ז לענין ההסבר כיצד מועלת פגימה בכתובה להיות חוב שמשמטתו השביעית, אולם לענין זקיפה במלוה יודה לדינא לשיטות שיובאו להלן.

ח. זקפו במלוה - כיצד ?

הרא"ש פ"ד דגיטין הי"ז פירש שזקפן במלוה היינו שקבע לו

לפרועו עד זמן פלוני. ובב"י (סז, יט) הקשה עליו מהגמ' גיטין יח,א דלאונס ומפתה שעת העמדה בדין היא הזקיפה במלוה. ותירץ הב"י דדוקא לענין קנס הוי העמדה בדין כזקיפה במלוה, משא"כ בחוב שאינו קנס. [ועיין בקרבן נתנאל שם ס"ק נ שכתב דמ"מ גם העמדה בדין הוי זקפו במלוה]. [ועי' בספר כלכלת שביעית לרבה של אוקריינא הר"מ חסקין עמ' עה-עו בהערות מש"כ בזה]. לפ"ז כל הקפת החנות אין שביעית משמטתה עד שיקבע לו המוכר מועד לפרעון, דכל זמן שלא קבע לו זמן לתשלום הרי הוא כאין דרכו להקפיד ולנוגשו, והוי כמלוה שמועד פרעונה לאחר השמיטה. לשיטתו נראה דאין לחלק בין קונה חפץ בודד או הקפות מצטברות, בכ"ע כשלא קבע לו זמן לפרעון אין זה כחוב.

[ועי' בגר"א בס"ק כז, שכתב וז"ל: "כההיא זקיפה דב"ק קט,א". והתם מיירי בגזילה מגר, שזקפה הגר במלוה, דנפק ליה מתורת גזילה, עיי"ש ברש"י. וצ"ל דס"ל לגר"א דהתם נמי ההפיכה של הגזילה למלוה היא ע"י קביעת הזמן לפרעון. או שבכונת הגר"א להביא מקור נוסף שזקיפה במלוה משנה מעמד של חוב, וכמו ששם שונה מעמד החוב מגזילה למלוה, הוא הדין הקפת החנות שזקפה במלוה, הופכת מהקפת החנות למלוה. אבל אין כוונתו בזה להביא ראיה לדברי הרא"ש שזקפו במלוה פירושו שקבע לו מועד לפרעון].

דעה שונה בבאור המושג "זקפו במלוה מצאנו במרדכי בשבועות (ח,א) בעמודי המרדכי) שהקשה על מש"כ במשנה שהקפת החנות אינה משמטת מהמשנה של השוחט את הפרה וחילקה ביו"ט. ותירץ המרדכי וז"ל: "וי"ל דהתם (בשוחט פרה וכו') מיירי בכותב מעות, פירוש שזקף בפנקסו וכתב שווה הפירות והוי כמו חוב, והכא (בהקפת החנות) מיירי שלא כתב מעות ולא זקף לכתוב אלא כמה מידות."

מבואר מדבריו דהקפת החנות אינה משמטת כל זמן שכתב בפנקסו שפלוני לקח ממנו חפצים או סחורה, במידה כזו או אחרת, ללא הזכרת ערך כספי, אולם בשעה שיכתוב בפנקסו את ערכה במעות, חשיב כזקיפה במלוה והוי כחוב הנשמט בשביעית. [ומש"כ בשוחט את הפרה שכתב בפנקסו - "כתב" - לאו דוקא, דהא ביו"ט מיירי אלא מיירי שזקפו ואמר לקונה שחייב לו כו"כ מעות].

וחילוק זה מבואר למעשה בדברי התוספתא (שביעית פ"ח מ"ה), וז"ל:

"הקפת החנות משמטת דברי ר"י, וחכמים אומרים אינה משמטת. אמר רבי נראים דברי ר"י בכותב מעות ודברי חכמים בכותב פירות."

ועי"ש במנחת ביכורים שכתב לבאר דאם החנוני כותב חשבון המעות שחייב לו ה"ז חוב, ונשמט בשביעית, משא"כ כשכותב סכום פירות כו"כ חייב לו, אינו משמט [ופשוט שכונתו לסכום בכמות ולא במעות וכמש"כ בתומים סי' סז ס"ק יז].

[ועיין בקהילות יעקב (שביעית סי' יד), וז"ל:
"ופסק הרמ"א, דזקיפה מיקרי משעה שקבע לו זמן לפורעו.
ולכאורה לאו דוקא כשקביעת זמן פרעון היה אח"כ, דה"ה
כשבשעת הקפת החנות קבע לו זמן פרעון, נמי הו"ל מלוה, דהא
זקפו במלוה.]ומ"מ צ"ע אם זה ברור".]

הרי שלמסקנא הסתפק הקה"י אם קביעת זמן בשעת ההקפה הופכת את
המכר למלוה. ונראה בהסבר ספיקו, האם הקפת החנות מצד עצמה אינה
משמטת כיון שאינה דרך חוב, ורק אח"כ כשזוקף במלוה וקובע זמן,
הרי הוא הופך את המכר למלוה, אבל זקיפה בשעת מכר לא הופכת את
מהות המכר למלוה, דהא פשיטא שמכר לפנינו, וע"כ אינו נשמט. או
דילמא, חוב המכר שזוקף מיד קובע שאין כאן חוב מחמת מכר אלא
מחמת הלואה.]

ט. הרמ"א בבאור דעת המרדכי

אלא שברמ"א (סז, יד) לאחר שהביא את דעת הרא"ש הנז' שזקיפה
מיקרי משעה שקבע לו זמן לפרעון, הביא את דברי המרדכי (שהובאו
גם בדרכ"מ), וז"ל:

"וי"א דמקרי זקיפה, מיד שכתב בפנקסו כל החשבון ביחד."
הרי שנטה ממש"כ המרדכי לחלק בין כותב מידות של פירות למידות
של מעות, והוסיף דדוקא כתב כל הסכום ביחד. ונפק"מ בין מש"כ
המרדכי למש"כ הרמ"א בשמו, במציאות שהקיף מספר פעמים וכל פעם
כתב בפנקסו את מחיר ההקפה ולא סיכם את מחירי כל ההקפות ביחד,
דלמש"כ במרדכי הרי דינו כחוב, ולמש"כ הרמ"א אינו כחוב. ועיין
בתומים (סז, יז) מה שהקשה על הרמ"א. ונראה דלדברי הרמ"א כשקנה
מספר חפצים בפ"א וכתב סכום כללי של הקפה אחת, ה"ז כחוב, דסו"ס
סיכם סכומם ביחד. אלא שצ"ע בקונה חפץ אחד והקיף סכומו וכתב
בפנקסו סכום מחירו, דמחד לא כתב כאן סכום כולל ומאידך ל"ש כאן
סכום אחר.

ונראה דהרמ"א סובר בדעת המרדכי שחילוקו בין היכא שכתב מעות
להיכא שכתב מידות של פירות, וכפשטות לשון המרדכי. ברם ס"ל
לרמ"א, דהיכא שכתב סכומים חלוקים ולא סיכמם לסכום אחד, מדלא
סיכמם הרי הוא מגלה דעתו שאין דעתו לחוב אלא לסימן להקפה. דכל
חילוקו של המרדכי הינו גילוי דעת מצד המוכר שדעתו לחוב, והיכא
שכותב מידות של פירות אמדינן לדעתיה שכוונתו להקפה ולא לחוב,
משא"כ בכותב מעות. אולם כאשר כתב מעות חלוקות ולא סיכמם, ה"ז
גילוי דעת שאין דעתו לחוב, וע"כ דוקא היכא שכותב מעות חלוקות
ללא סיכום, אבל כשקנה חפץ יחיד וכתב מעותיו ה"ז גילה דעתו
שרצונו לחוב ואין כאן גילוי דעת באי סיכום שדעתו להקפה, וע"כ
שביעית משמטתו.

ובגר"א בבאוריו (סז, כח) הראה מקורו לגמ' ב"מ עב, א בישראל
שלוה מעות מן הנכרי בריבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר, אם קודם
שהתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הריבית, ואם
לאחר שהתגייר זקפן עליו במלוה, גובה את הקרן ואינו גובה את
הריבית, וכן נכרי שלוה מעות מישראל בריבית וזקפן עליו במלוה
והתגייר וכו'. ופרש"י שם וז"ל:

"לאחר זמן חישוב עמו על הריבית, וזוקף הכל ביחד במלוה וכתב לו שטר עליהם כו"כ אני חייב לפלוני."

וכוונת הגר"א לבאר אמאי הצריך הרמ"א שיכתוב כל החשבון ביחד ולא סגי שיכתוב מעותיו, וע"ז הביא מהגמ' בישראל שלוח מהנכרי בריבית, דאם חישוב עמו הריבית וזקפה עם הקרן ביחד במלוה קודם שהתגייר, ה"ז גובה הקרן עם הריבית שהיא ההלוואה הזקופה. חזינן דזקיפה במלוה היא דוקא שכולל הכל ביחד. ונראה שהגר"א הוכיח ממשי"כ ברש"י דצריך לזקוף "הכל ביחד" - הריבית עם הקרן, דאמאי לא סגי שיחשב עמו כמה ריבית חייב לו ויכתוב ע"ז שטי"ח ללא הזכרת שם ריבית, אלא בהכרח דזקיפה במלוה הינה דוקא בכולל כל מה שחייב. אלא דהיא גופא יש להקשות על רש"י, אמאי צריך לזקוף הכל ולא סגי בשטי"ח נפרד לריבית. ולכאורה בפשטות היה נראה מדברי רש"י דאה"נ, גם אם יעשה שטר חוב נפרד על הריבית יחשב ג"כ כזקפו במלוה, ואם התגייר לאחר מכן יוכל לגבות בו את חוב הריבית. אלא שרש"י כתב דבריו ע"פ המציאות דכיון שצריך לקרוע השטי"ח שיש בו הקרן עם הריבית ועליו לעשות שטי"ח לקרן ולריבית, קמ"ל רש"י דיש היכי תמצא שיעשה שטי"ח אחד לקרן עם הריבית והוא שיזקוף שניהם ביחד, אבל אה"נ יכול לעשות גם ב שטרות. לפ"ז גם בריבית אין צריך לכתוב כל החוב ביחד, וה"ה בזקיפה במלוה לענין הקפת החנות. מה עוד מדברי רש"י י"ל, דאין כוונתו לכל החוב הקרן עם הריבית אלא לכל חוב הריבית, ודיבר רש"י בהווה שהרי אין רגילות לכתוב את כל חוב הריבית בכמה שטי"ח, דאמאי יעשה כן, וע"כ כתב רש"י דכותב את כל החוב ביחד. עוד י"ל ע"פ משמעות דברי הרא"ש בפרק איזהו נשך (הל' נו) דלענין זקיפה מהני אף אם זקף קודם שהתגייר את הריבית שלא עלתה עדיין, עיין בגר"א ב"ור"ד ס"י קע ס"ק יד שלמד כן בדברי הרא"ש, וע"ע שם ב"ור"ד ס"י קעא בש"ך ס"ק א. וא"כ י"ל, דמיירי שלאחר זמן חישוב עמו כל הריבית ביחד אף מה שלא עלה עדיין וכתב את כל הריבית, שעלתה ושתעלה, ביחד.

אולם לדעת הרמ"א צ"ל, דמה שכותבו בפנקסו בין במעות ובין במידת הפירות חשיב עדיין כזכרון דברים בעלמא כדי שידע כמה חייב לו, ויש כותבים במידת הפירות ויש כותבים בסכום המעות, ומנין ידעינן דכוונת המוכר להופכו לחוב. וע"כ הצריך הרמ"א שיכתוב כל החוב ביחד, דכתיבת סיכום סכומו היא המגלה את דעתו שכוונתו לחוב דלשם מה סיכום הכל ביחד, לזכרון דברים סגי במה שכתב כל מכירה לחוד, ומה שסיכמו גילה דעתו שרצונו שישלם לו מה שחייב לו. אך מדברי הגר"א בבאוריו לא משמע כן. [ועיין בפאת השולחן (סי' כט ס"ק נה) שהעמיד את הרמ"א כשיטת המרדכי ממש, עיי"ש.]

י. זוקף בפנקס או בשטר

וראיתי לכנסת הגדולה (סי' סז הגהות ב"י ס"ק לח) שהקשה על הרמ"א דמהני זקיפה בפנקס מדברי רש"י הנז', דדוקא כתבו בשטר חשיב כזקיפה ולא מהני זקיפה בע"פ, וא"כ ה"ה דלא מהני כתבו בפנקסו מבלי שיכתוב שטר. ונראה דרש"י הכריח לכתוב שטר, דאלי"כ כיצד יתחייב לו, דידועה מחלוקת הראשונים אי מהני להתחייב ע"י שיאמר לפני עדים אתם עדי שאני חייב לפלוני סך כו"כ, דלשיטת הרמב"ם מהני ורבים מהראשונים חולקים עליו וס"ל דלא מצי להתחייב בכה"ג כשאינו חייב אלא בשטר. והדברים מובאים בר"ן כתובות (סא, א בעמודי הרי"ף בד"ה גמ'),

ברמב"ם פ"א ממכירה ה"ט"ו, בשו"ע חו"מ (מ,א) ובנו"כ שם. ומדייק הר"ן דרש"י ס"ל דלא מהני להתחייב כשאינו חייב אלא בשטר, דלא כרמב"ם, ולא מצוי להתחייב ע"י אתם עדי. וכ"כ בש"ך (סי מ ס"ק ב) דלשיטת רש"י לא מצוי להתחייב גם ע"י שיאמר לו "חייב אני לך מנה בשטר", דכיון שאינו כותב לו שטר, לא מועילה התחייבותו. וע"כ כשחייב לו ריבית ורוצה להופכו לחוב ע"י זקיפה במלוה חשיב, הדבר כהתחייבות חדשה ולא מהני אלא בשטר. ואף דבהיותו עכו"ם חייב לשלם לו את חוב הריבית, מכיון שרצונו להופכו מריבית לחוב, ונפק"מ שיוכל לגבותו אחר שיתגייר, חשיב הדבר כחוב מחדש, וע"כ לשיטת רש"י ל"מ אלא בשטר. אולם בחנוני המקיף, חובו נובע מכח המכירה אלא שאין רגילות לשלם עד שיכתוב החנוני כל החשבון ביחד ובדידה תליא מילתא, ואין כאן יצירת התחייבות חדשה או הפיכה של מלוה ע"פ למלוה בשטר, אלא רק גילוי דעת שהתחייבות שנוצרה בשעת המכירה נהפכה למלוה, ובכה"ג אין צריך שטר.

יא. זוקפו במלוה מוריד את סיבת החיוב

הסבר מיוחד בדרך שבה פועלת הזקיפה במלוה מצאתי במשנתו של הגאון ר"א קוטלר (בסי' עה- עמ' קנט בד"ה ונראה), והוא שעצם החיובים שחייב לחברו, תהא הסיבה אשר תהיה, הינם שוים- פלוני חייב לפלוני מנה. וע"כ מבחינת תכלית החיוב התוצאה שוה. אך סיבות החיוב והטענה יכולות לשנות דברים במהלך הדין שתהינה לכך השלכות על התוצאה הסופית. כדוגמא מביא הגאון ר"א קוטלר את מש"כ הרמב"ם בפ"ה מטוען ונטען ה"ב, דדמי קרקע חשיבי כקרקע לענין חיובי שבועה, דאע"פ שאין תובעו קרקע אלא דמים, כיון שסיבת התביעה הינה קרקע הרי שלענין שבועה חל על מקרה זה הדין של אין נשבעין על הקרקעות. וע"כ כשזקפו במלוה הרי הוא מבטל את סיבת החיוב ונשאר חיוב ממון בלבד. ע"כ אין בחיוב יצירת מלוה או חיוב חדש אלא הסרת הסיבה לתביעה והפיכתה לתביעה ממונית רגילה. וס"ל דהחילוק בין דרך הלואה לדרך מכר ושכר שכיר וכו' למש"כ התוס' הינו, דבדרך הלואה אין צורך להסרתה של הסיבה לתביעה ושבועית תשמט גם תביעה ממונית שמקורה נובע מהלואה, אך במכר, שכר שכיר, כתובה וכד', לא תשמט השבועית תביעה ממונית שסיבתה עימה, וכדי שתשמטנו השבועית בעי להסרת הסיבה, ואת זה עושה הזקיפה במלוה, היא מסירה את סיבת התביעה ומותירה אותה כתביעה ממונית גרידא, וע"כ אין כאן הלואה חדשה, כמו שרצה הגר"א קוטלר לומר בתחילת דבריו, אלא הלואה ישנה ללא סיבת הטענה והתביעה, כנ"ל בהבנת דבריו, עיי"ש.

אך מאידך, הגדול ממינסק בתש' אור גדול החדשות (סי' טז) כתב דזקיפה במלוה היא ההשתנות שיעשה על ידו מלוה חדשה ונסתלק החוב דמעיקרא, והוכיח כן מתש' הרשב"א (תולדות האדם סי' ב) דזקיפה הוי כפרעון החוב הישן והוי כנפרע וחזר והלוה. אמנם לענין שמיטה נראה שמחלק בין זקפו במלוה כשנעשית זקיפת המלוה בשעת המכר, שאז אין השבועית משמטתו, ואפ"י היתה קביעות הזמן בשעת ההקפה, דמתחילה בשעת מכירתו הקיפו לזמן פרעון שקבע שישלם לו בעבור ההקפה, אין זה מיקרי זקיפה במלוה ודינו כהקפת החנות. ורק אם בזמן המכירה הקיפו סתם ולא דברו על זמן פרעון, ורק אח"כ קבע לו זמן לפרעון, הרי זה כמלוה הנשמטת בשבועית. וע"ע במש"כ שם בתש' סי' יז.

יב. סיכום השיטות

אחת הנפקויות המעשיות מדין הקפת החנות הינה, בחנוני [מכולת ירקן וכד'] הרושם את החוב בפנקסו ומקיף כנהוג, או בקונה חפץ בודד ולא שילם עדיין את תמורתו. דינו לענין שמיטת כספים [כשלא עשה פרוזבול אחר ההקפה] תלוי בדעות הראשונים והאחרונים שהובאו לעיל.

א. שיטת התוס' הר"ן ועוד ראשונים ואחרונים, שכל שאינו דרך הלואה אינו נשמט בשביעית, ובכלל זה הקפת החנות.

ב. לשיטת הרא"ש הקפת החנות אינה חוב א"כ קבע לו זמן לפרעון [זקפו במלוה], בין הקיף פעמים רבות ובין הקיף חפץ בודד.

ג. לשיטת הרמב"ם.

1. הכס"מ בתירוצו הראשון מחלק בין הקיף פעמים הרבה להקיף עבור קנייה אחת. כשהקיף עבור שתי מכירות לפחות, דינו כהקפת החנות משא"כ בהקיף פעם אחת, הדבר מוגדר מיד כחוב, והשביעית תשמטנו.

2. הכס"מ בתירוצו השני והמהר"י קורקוס, חילקו בין הקיף לקונה למרות שיכל להפרע ממנו מיד, שאין ההקפה נחשבת לחוב ולא תשמטנו שביעית, לבין הקפה מאולצת, שאינו יכול להפרע ממנו, כגון כשמכר לו ביו"ט שאינו יכול לפרוע עבור המכירה. בכגון זה מחיר המכירה יחשב מיד כחוב.

3. לרדב"ז גם הקפה מאולצת תחשב תמורתה לחוב, כשאין דרכו של המוכר להקיף.

4. למהר"ח אור זרוע יש חילוק בין מניעת גביה בשביעית כתוצאה מגורם חיצוני, כגון איסור שבת ויו"ט או איסור נדר, ששביעית משמטתו, לבין מניעה מכח החוב עצמו, שאין השביעית משמטתו. 5. ללקהילות יעקב והישועות ישראל- גם שיטת הרמב"ם כתוס', וכל חוב שאינו בדרך הלואה, אינו נשמט.

ד. שיטת המרדכי [בדין זקפו במלוה].

1. למש"כ במרדכי בשבועות הקפת החנות שאינה נשמטת בשביעית, היינו דוקא בכתב על פנקסו מידות של פירות וכד', כגון כמות של כו"כ בשר וכו"כ לחם, אולם בכותב את מחיר הקנייה בהקפה, הרי זה כחוב ונשמט בשביעית.

2. למש"כ הרמ"א, דוקא בסיכום את מחיר ההקפות, משא"כ בלא סיכום, אלא כתב מחיר של כל מוצר לחוד.